RAJASTHAN PUBLIC SERVICE COMMISSION, AJMER

SYLLABUS FOR EXAMINATION FOR THE POST OF LECTURER (SANSKRIT EDUCATION) SAMANYA VYAKARANAM

PAPER – II

प्रथमो भागः – (वरिष्ठोपाध्याय–स्तरीयः)

1. **अमरकोषः** (भूमिवर्गः, पुरवर्गः, शैलवर्गः, सिंहादिवर्गः, मनुष्यवर्गः)
2. **तद्धित–प्रकरणम्–** अण्, ण्य, अञ्, स्नञ्, फक्, इञ्, यञ्, ढक्, मतुप्, छ, ख, ठक्, घ, ढञ्, ढक्, वलच्, त्यप्, इष्ठन्, तरप्, तमप्, ईयसुन्, मयट्, णिनि, ठञ्, षुक्।
3. **संस्कृते अनुवादः**
4. **अशुद्धि–संशोधनम्**
5. **धातुरूपज्ञानम् – धातुरूपाणि – दशलकारेषु (लेट् लकारं विहाय) –**

   परस्मैपदम्– भू, गम्, पच्, वद्, दृश्, पा, लिख्, नम्, अस्, कृ, हन्, डुदाञ्, शक्।

   आत्मनेपदम् – सेव, कृ, लभ्, डुदाञ्।
6. **शब्दरूपज्ञानम्–** राम, हरि, सखि, पति, सुधी, गुरु, कर्तृ, पितृ, गो, आत्मन्, राजन्, महत्, रमा, मति, नदी, स्त्री, धेनु, वधू, मातृ, गृह, वारि, दधि, जगत्, नामन्, मनस्, विद्वस्, सर्व, तत्, एतत्, युष्मद्, अस्मद्, इदम्, अदस्।
7. **कृदन्तप्रत्ययाः –** तव्यत्, अनीयर्, यत्, ण्यत्, क्यप्, ण्वुल्, तृच्, ल्यु, ल्युट्, णिनिः, कः, टः, डः, क्त, क्तवतु, क्विप्, शतृ, शानच्, षाकन्, उः, नङ्, क्तिन्, तुमुन्, क्त्वा, ल्यप्, घञ्।
8. **समास–प्रकरणम् (मध्यसिद्धान्तकौमुदीतः)**

अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृध्यर्थाभावात्ययासम्प्रति शब्दप्रादुर्भावपश्चाद्यथानुपूर्व्ययौगपद्यसादृश्यसम्पत्ति साकल्या –न्तवचनेषु, नदीभिश्च, झयः, द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः, तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन, कतृकरणे कृता बहुलम्, चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः, पञ्चमी भयेन, स्तोकान्तिक–दूरार्थकृच्छ्राणि क्तेन, पंचम्याः स्तोकादिभ्यः, षष्ठी, सप्तमी शौण्डैः, तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च, विशेषणं विशेष्येण बहुलम्, उपमानानि सामान्यवचनैः, तस्मान्नुडचि, कुगतिप्रादयः, उपपदमतिङ्, रात्राह्नाहाः पुंसि, अनेकमन्यपदार्थे, हलदन्तात् सप्तम्याः सञ्ज्ञायाम्, चार्थे द्वन्द्वः, द्वन्द्वे घि, अल्पाच्तरम्, पिता मात्रा, इति सूत्राणामुदाहरणपूर्वकमर्थज्ञानम्।

द्वितीयो भागः –(शास्त्रिस्तरीयः)

1. कारक–प्रकणम् (सिद्धान्तकौमुदीतः) निम्नलिखितानां सूत्राणां वार्तिकानां च अर्थोदाहरणानि वाक्यप्रयोगाश्च– प्रातिपदिकार्थ लिङ्ग–परिमाण–वचनमात्रे प्रथमा, कर्तुरीप्सिततमं कर्म, कर्मणि द्वितीया, अधिशीङ्स्थासां कर्म, अकथितं च, उपान्वध्याङ्वसः, लक्षणेत्थंभूताख्यानभागवीप्सासु प्रतिपर्यनवः, अभितः परितः समया निकषा हा प्रतियोगेऽपि, कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे, साधकतमं करणम्, कर्तृकरणयोस्तृतीया, अपवर्गे तृतीया, येनाङ्गविकारः, सहयुक्तेऽप्रधाने, इत्थं भूतलक्षणे, कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम्, चतुर्थी सम्प्रदाने, रुच्यर्थानां प्रीयमाणः,

क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां यं प्रति कोपः, नमः स्वस्तिस्वाहास्वधाऽलंवषट् योगाच्च, ध्रुवमपायेऽपादानम्, अपादाने पंचमी, वारणार्थानामीप्सितः, अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति, भीत्रार्थानां भयहेतुः, जनिकर्तुः प्रकृतिः, भुवः प्रभवः, षष्ठी शेषे, कर्तृकर्मणोः कृतिः, उभयप्राप्तौ कर्मणि, आधारोऽधिकरणम्, सप्तम्यधिकरणे च, यतश्च निर्धारणम्, यस्य च भावेन भावलक्षणम्, षष्ठी चानादरे।

2. निम्नलिखितानां छन्दसां सामान्यपरिचयात्मकप्रश्नाः – अनुष्टुप्, आर्या, इन्द्रवज्रा, उपेन्द्रवज्रा, उपजातिः, वंशस्थम्, प्रहर्षिणी, द्रुतविलम्बितम्, भुजङ्गप्रयातम्, वसन्ततिलका, मालिनी, हरिणी, मन्दाक्रान्ता, शिखरिणी, शार्दूलविक्रीडितम्, स्रग्धरा, वियोगिनी, पुष्पिताग्रा।

3. नीतिशतकम्

4. मेघदूतम् (सम्पूर्णम्)

5. अवकहडाचक्रम्

6. नाट्यशास्त्रम् (प्रथमोऽध्यायः)

7. अभिज्ञानशाकुन्तलम्

8. राजस्थानसंस्कृतकवीनां काव्यसम्बधिनः प्रश्नाः –भट्टमथुरानाथशास्त्री, श्रीरामदवे, पं. गिरिधरशर्मा नवरत्नः, पं. नित्यानन्दशास्त्री, पं. जगदीशचन्द्र आचार्यः।

9. भारतीयसंस्कृतिसम्बधिनःप्रश्नाः–संस्काराः, आश्रमाः, वर्णाः, पुरुषार्थाः, पंचमहायज्ञाः, शिक्षा।

तृतीयो भागः –(आचार्यस्तरीयः)

1. ऋग्वेद–सूक्तज्ञानम्–(क) अग्निसूक्तम् (1.1) (ख) पुरुषसूक्तम् (10.90) (ग) नासदीयसूक्तम् (10.129) (घ) रुद्रसूक्तम् (2.33) (ङ) सूर्यसूक्तम् (1.115)

2. यजुर्वेदसूक्तज्ञानम्–शिवसंकल्पसूक्तम् (अध्याय 34 आदितः षण्मन्त्राः)

3. अथर्ववेदसूक्तम्– पृथ्वीसूक्तम्–12.1 (आदितः दशमन्त्राः)

4. याज्ञवल्क्यस्मृतिः (गृहस्थ–प्रकरणम्)

5. सांख्यकारिका (आदितः विंशतिकारिकाः)

(शैक्षिकमनोविज्ञानम्, शिक्षाशास्त्रम्, शिक्षणाधिगमसामग्री, संगणकसूचनायाः तकनीकी सूचनाधिगमे उपयोगः)

1. शिक्षणाधिगमे मनोविज्ञानमहत्त्वम् –

- अधिगमकर्ता।
- शिक्षकः।
- शिक्षणाधिगमप्रक्रिया।
- विद्यालयप्रभावशीलता।

2. अधिगमकर्तृविकासः (किशोराधिगमकर्त्तरि)

- संज्ञानात्मकः, शारीरिकः, सामाजिकसंवेगात्मकः एवं नैतिकविकासस्य प्रतिमानः (Patterns) एवं वैशिष्ट्यं च (characteristics)

3. <u>**शिक्षणाधिगमः**</u>

- उच्चमाध्यमिकविद्यालयेषु विद्यार्थिनां कृते व्यवहारवादि–संज्ञानवादि–निर्मितिवादि (constructivist) सम्प्रत्ययाः, अधिगमसिद्धान्तः तन्निहित्तार्थाश्च।
- किशोराधिगमकर्तुः अधिगमकर्तुश्च अधिगमविशेषताः एवम् एषां शिक्षणाय निहितार्थाः।

4. <u>**किशोराधिगमकर्तृप्रबंधनम्**</u>

- मानसिक–स्वास्थ्यम् एवं समायोजनसमस्यानां सम्प्रत्ययः।
- किशोर–मानसिकस्वास्थ्याय संवेगात्मिका बुद्धिः तन्निहित्तार्थाश्च।
- किशोर–मानसिकस्वास्थ्यप्रोत्साहनाय मार्गदर्शक–प्रविधीनामुपयोगः।

5. <u>**किशोराधिगमकर्त्रे अनुदेशनात्मक–व्यूहरचनाः :**</u>

- सम्प्रेषणकौशलम् तदुपयोगश्च।
- शिक्षणाविधौ शिक्षणाधिगम–सामग्रीणामायोजनम् एवमुपयोगश्च।
- शिक्षण –प्रतिमानाग्रिमसंघटनम्, वैज्ञानिकपृच्छा (enquiry), सूचना, प्रक्रम (processing) सहकारी–अधिगमश्च (cooperative).
- शिक्षणाधारित निर्मितिवादिसिद्धान्ताः (constructivist principles).

6. <u>**सूचना सम्प्रेषणतकनीकी–शिक्षाशास्त्रसमाकलनं च –**</u>

- सूचनासम्प्रेषणतकनीकी (ICT) सम्प्रत्ययः।
- हार्डवेयर (hardware) एवं सॉफ्टवेयर (software) एतयोः सम्प्रत्ययः।
- प्रणाली–उपगमानुदेशनम्।
- संगणकसहायताप्राप्तधिगमः (CAL)
- संगणकसहायताप्राप्तनुदेशनम् (CAI)
- आई.सी.टी. शिक्षाशास्त्रसमाकलनानां प्रभावितकारकाः।

****

For the competitive examination for the post of School Lecturer:-

1. The question paper will carry maximum 300 marks.
2. Duration of question paper will be **Three Hours**.
3. The question paper will carry 150 questions of multiple choices.
4. Negative marking shall be applicable in the evaluation of answers. For every wrong answer one third of the marks prescribed for that particular question shall be deducted.
5. Paper shall include following:-

(i)	Knowledge of Subject Concerned: Varishtha Upadhyaya Level	110 marks
(ii)	Knowledge of Subject Concerned: Shastri Level	110 marks
(iii)	Knowledge of Subject Concerned: Acharya Level	20 marks
(iv)	Educational Psychology, Pedagogy, Teaching Learning Material, Use of Computers and Information Technology in Teaching Learning.	60 marks
		Total- 300 marks

****